

ingediend op **1482** (2022-2023) – Nr. 1
15 november 2022 (2022-2023)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Katrien Schryvers, Maaïke De Rudder, Vera Jans,
Loes Vandromme, Hilâl Yalçın en Sofie Mertens

over de bescherming van kinderen die betrokken zijn
in een hoogconflictueuze scheiding van de ouders

Inleiding

Als mensen een relatie beëindigen, dan is dat een ingrijpende gebeurtenis voor beide partijen. Als ouders uit elkaar gaan, dan zijn niet alleen zijzelf betrokken, maar ook de kinderen, en dan gaat het voor elk van die partijen om een ingrijpende gebeurtenis. Veel mensen gaan daar goed mee om en komen tot afspraken waar iedereen in het gezin mee achter staat. Ook voor kinderen betekent de scheiding van hun ouders niet noodzakelijk een aanslag op hun welzijn. Een scheiding kan voor de kinderen zelfs een verbetering en een opluchting zijn, bijvoorbeeld als er in het 'intacte' gezin daarvoor vaak hoogconflictueuze situaties waren.

De grootste groep van scheidende mensen slaagt erin om na enige tijd een nieuw evenwicht te vinden in de verschillende levensdomeinen. Zo'n 10 tot 15 procent slaagt er echter ook op de langere termijn niet in om de scheiding goed geregeld te krijgen. Aanslepende, destructieve conflicten tussen ouders zijn erg belastend voor de kinderen. In het slechtste geval worden de kinderen zelf mee ingezet in de strijd. Er zijn dan ook heel wat kinderen die zwaar lijden onder de scheiding van hun ouders, wat zich kan uiten in internaliserend en externaliserend probleemgedrag, en wat een impact kan hebben op hun cognitief, emotioneel en sociaal functioneren.

De indieners van deze conceptnota voor nieuwe regelgeving zijn van mening dat, met het oog op het welzijn van het kind, het beleid een verantwoordelijkheid heeft om ertoe bij te dragen dat scheidingen zo goed mogelijk verlopen en dat, als er zich conflicten voordoen, daar ten volle in het belang van het kind mee wordt omgegaan. In deze conceptnota worden beleidsinitiatieven daartoe voorgesteld.

1. Situatieschets

1.1. Scheiding in Vlaanderen: cijfers

In 2020 werden in het Vlaamse Gewest 11.853 huwelijken ontbonden door een echtscheiding. De kans dat een huwelijk wordt beëindigd door echtscheiding, is sinds het jaar 2000 relatief stabiel gebleven. Het gaat om ongeveer tien echtscheidingen per duizend echtparen met partners van 18 tot 79 jaar. Wel is het zo dat het percentage huwelijken dat wordt ontbonden binnen vijftien jaar na het huwelijk, stelselmatig is toegenomen. Van de huwelijken gesloten in 1980 was 18 procent binnen 15 jaar ontbonden. Van de huwelijken gesloten in 2005 was er in diezelfde periode al 28 procent ontbonden.¹ Daaruit kan worden afgeleid dat het aantal beëindigde huwelijken van ouders met jonge kinderen is toegenomen.

De registratie van een wettelijke samenwoning van twee niet-gehuwde personen werd in België mogelijk in 2000. In 2020 werden in Vlaanderen 5474 wettelijke samenwoningen beëindigd door een scheiding. Dat is een daling met 10 procent ten opzichte van 2019, wat mogelijk een tijdelijk gevolg was van de coronacrisis. Van de 346.000 paren die zich sinds 2000 als wettelijk samenwonend hebben geregistreerd, was tegen 2020 17 procent uit elkaar gegaan. De stopzetting gebeurt vooral tussen de leeftijd van 25 en 49 jaar, al is de voornaamste reden voor stopzetting dat de partners in het huwelijk treden. Wettelijke samenwoningen die in 2020 eindigden door een scheiding, hadden gemiddeld genomen 5,3 jaar geduurd.²

Er kan worden geconcludeerd dat een aanzienlijk deel van de gezinnen te maken krijgt met het beëindigen van een partnerrelatie door scheiding. Op basis van data over de gezinstransities van Vlaamse mannen en vrouwen geboren tussen 1930 en 1989 wordt geconcludeerd dat de jongere groepen meer gezinstransities hebben meegemaakt dan de oudere groepen, en dat die tendens zich waarschijnlijk

¹ Bron: Statistiek Vlaanderen.

² Idem.

zal blijven doorzetten.³ Het is echter moeilijk om een precies zicht te krijgen op het aantal kinderen dat opgroeit met (al dan niet wettelijk) gescheiden ouders. Er wordt immers niet systematisch bijgehouden of en hoeveel kinderen er in een gezin opgroeien waarin de ouders niet (meer) samen zijn. Er zijn ook heel wat relaties die niet gedefinieerd worden door een wettelijk kader en die tot een einde komen. Wegens het ontbreken van een register over de feitelijke leefvormen van Vlamingen moet daarom een toevlucht worden genomen tot schattingen. In een rapport van de Studiedienst van de Vlaamse Regering over gezinstransities in Vlaanderen werd geschat dat een op de vijf kinderen in Vlaanderen opgroeit met gescheiden ouders.⁴

1.2. Beleving van een scheiding door kinderen

Het uiteengaan van de ouders betekent ook voor de kinderen dat ze afscheid moeten nemen van het bestaande gezin en moeten wennen aan nieuwe samenlevingsvormen en routines. Dat is een heel proces dat gepaard gaat met gevoelens van onder meer boosheid, angst, onzekerheid, verdriet en eenzaamheid. Het onderzoeksinitiatief 'Scheiding in Vlaanderen' (2011) stelde vast dat kinderen van gescheiden ouders vaker gebruikmaken van kalmeerpillen, antidepressiva, hard- en softdrugs, en vaker probleemgedrag vertonen. De onderzoekers omschrijven die gedragingen als uitlaatkleppen voor de stress die vaak met een echtscheiding gepaard gaat.⁵ Onderzoek toont aan dat 75 à 80 procent van de kinderen zich na een periode van twee tot drie jaar weet aan te passen aan de nieuwe situatie en de uitdagende periode te boven komt. Toch blijft 20 à 25 procent van de kinderen met gescheiden ouders schoolse, gedrags- of emotionele problemen ervaren op lange termijn, terwijl dat bij kinderen van wie de ouders niet gescheiden zijn maar 10 procent is.⁶ Kinderen met gescheiden ouders hebben tot 45 procent minder kans om een hoger diploma te behalen dan kinderen van wie de ouders niet gescheiden zijn.⁷

Het IPOS-onderzoek 'Scheiden anders bekeken' (IPOS: Interdisciplinair Project voor de Optimalisatie van Scheidingstrajecten) onderzocht de manier waarop kinderen de scheiding van hun ouders beleven. Die beleving wordt bepaald door de mate waarin ze het conflict als bedreigend ervaren, de mate waarin ze zichzelf de schuld geven voor de ouderlijke ruzies en de manier waarop ze er (emotioneel) op reageren. De betekenis die kinderen geven aan de scheiding heeft dan weer een rechtstreekse invloed op hun welzijn. De onderzoekers stellen het volgende: "De aanwezigheid van veel conflict heeft een negatieve invloed op de subjectieve levenskwaliteit van jongeren: vooral wanneer men zich bedreigd voelt door het conflict, wanneer men zich gevangen voelt tussen beide ouders en wanneer men sterk emotioneel reageert op het conflict. We zien echter dat betekenis kunnen geven aan de scheiding (waarom zijn mijn ouders gescheiden) en dat het gevoel een verschil te maken na de scheiding (bijvoorbeeld het gevoel hebben dat er met hen rekening wordt gehouden wat betreft de verblijfsregeling) en belangrijk te zijn voor de ouders, de enige voorspellers zijn van de subjectieve levenskwaliteit bij jongeren na scheiding."⁸

³ Pasteels, I., Lodewijckx, E. & Mortelmans, D. (2013). 'Gezinstransities in de levensloop van mannen en vrouwen. In Gezinstransities in Vlaanderen', SVR-studie, p. 37-72, geraadpleegd op 14 februari 2022 via https://www.bru-doc.be/opac_css/doc_num.php?explnum_id=169.

⁴ Corijn, M., & Van Peer, C. (2013). 'Gezinstransities in Vlaanderen', SVR-studie, geraadpleegd op 14 februari 2022 via https://www.brudoc.be/opac_css/doc_num.php?explnum_id=169.

⁵ Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs, K., Van Bavel, J., Van Peer, C. (Eds.), 'Scheiding in Vlaanderen', Leuven: Acco, 2011.

⁶ EXPOO. 'Enkele opvallende cijfers over scheiding in Vlaanderen', geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.expoo.be/enkele-opvallende-cijfers-over-scheiding-in-vlaanderen>.

⁷ Le Roy, S., Vanassche, S., Sodermans, A., Matthijs, K. (2011). 'De onderwijsuitkomsten van kinderen na een echtscheiding', in: Mortelmans, D., Pasteels, I., Bracke, P., Matthijs K., Van Bavel, J., Van Peer, C. (Eds.), 'Scheiding in Vlaanderen', hoofdstuk 10 (p. 217-235), Leuven: Acco.

⁸ Maes, S., & Buysse, A. (2010). 'Conflict is negatief, maar kinderen willen vooral meetellen na de scheiding! [Factsheet]', geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.expoo.be/conflict-is-negatief-maar-kinderen-willen-vooral-mee-tellen-na-de-scheiding-factsheet-7>.

Ook in het onderzoek 'Awel, ik ben in de war door de scheiding van mijn ouders'⁹, op basis van een kwalitatieve analyse van chatgesprekken die in 2013 binnenkwamen bij hulplijn Awel, was de conclusie dat het niet zozeer de scheidingsgebeurtenis op zich is die het extra moeilijk maakt voor sommige kinderen, dan wel de stressoren die daaraan in de loop van heel het proces verbonden zijn. Veel van die stressoren hebben te maken met de ernst van het conflict tussen de scheidende ouders en de mate waarin het kind daaraan wordt blootgesteld.

1.3. Conclusie: een beleid rond hoogconflictueuze scheidingen

De indieners van deze conceptnota concluderen dat hoogconflictueuze scheidingen een ernstige impact hebben op het mentale welzijn en de ontplooiingskansen van kinderen en om die reden zelfs kunnen worden gezien als een vorm van kindermishandeling. Bovendien is het aantal kinderen dat opgroeit met gescheiden ouders de afgelopen decennia sterk toegenomen. Daaruit volgt dat ook het aantal kinderen dat het risico loopt om slachtoffer te worden van een hoogconflictueuze scheiding, is toegenomen. De problematiek verdient bijgevolg de nodige politieke aandacht. Enerzijds moet erop worden ingezet om conflicten bij scheiding zo veel mogelijk te vermijden of te ontmijnen, anderzijds moeten kinderen die erbij betrokken worden, beter beschermd en ondersteund worden.

2. Kinderen informeren, horen en betrekken

Het is in de eerste plaats de taak van de ouders om de kinderen te informeren over de veranderingen in het gezin. Het komt echter niet zelden voor dat de scheiding zich voor kinderen heel plots aandient en dat ze met heel wat vragen zitten. Zowel voor de informatiedoorstroming als voor de toetsing van de betekenis die kinderen geven aan de scheiding van hun ouders kan er een belangrijke rol zijn weggelegd voor de scheidingsdeskundigen. Dat zijn bijvoorbeeld rechters, advocaten, notarissen of bemiddelaars. Ze kunnen de ouders informeren, sensibiliseren en responsabiliseren om hun kinderen de nodige en gepaste informatie te verstrekken, met hen te communiceren en naar hun bezorgdheden te luisteren. Deskundigen die de jongere zelf zien, kunnen rechtstreeks aandacht aan informatieverlening besteden.¹⁰

Daarnaast hebben veel kinderen vragen of en op welke manier ze gehoord kunnen worden op juridisch vlak en over welke inspraak ze kunnen krijgen in beslissingen die hun aangaan. Het Kinderrechtencommissariaat deed in samenwerking met de Orde van Vlaamse Balies, de Gezinsbond en de Universiteit Hasselt een onderzoek naar het spreekrecht van minderjarigen in de familierechtbank.¹¹ Daaruit bleek eens te meer dat kinderen van wie de ouders uit elkaar gaan, ook gehoord willen worden. Familierechters zijn alleen verplicht om minderjarigen vanaf twaalf jaar te horen als de ouders zelf niet tot een akkoord komen. Als de echtscheiding gebeurt met onderlinge toestemming en als de kinderen jonger zijn dan twaalf jaar, geldt de verplichting niet. In die gevallen mogen de kinderen wel zelf vragen om gehoord te worden, maar dat gebeurt nog weinig, aldus het Kinderrechtencommissariaat. Het Kinderrechtencommissariaat beveelt daarom aan om een aanspreekpunt voor kinderen en jongeren bij de rechtbank te creëren waar ze, zonder tussenkomst van de ouders, vooraf en achteraf terecht kunnen met vragen en dat een kanaal is waarlangs ze kunnen vragen om de familierechter te spreken.

⁹ Wiewouters, C., & Emmery, K. (2016). 'Awel ik ben in de war door de scheiding van mijn ouders', geraadpleegd op 22 maart 2022 via https://www.kcgezinswetenschappen.be/sites/default/files/publicaties/definitief_rapport_ewel_ik_ben_in_de_war_door_de_scheiding_van_mijn_ouders.pdf.

¹⁰ Herbots, K., Roevens, E., & Put, J. (2010). 'Ik kan zelf beslissen bij wie van mijn ouders ik wil wonen' [Factsheet], geraadpleegd op 22 maart 2022 via <https://www.law.kuleuven.be/isr/Publicaties/k-herbots-e-roevens-en-j-put-ik-kan-zelf-beslissen-bij-wie-van-mijn-ouders-ik-wil-wonen.pdf>.

¹¹ Kinderrechtencommissariaat (2022). 'Het kind weegt te licht. Kinderen hebben spreekrecht in de familierechtbank'.

Het Kinderrechtencommissariaat pleit er ook voor dat jongeren altijd vergezeld kunnen worden door een vertrouwenspersoon en dat de aanwezigheid van die vertrouwenspersoon niet geweigerd kan worden. Uit het hierboven vermelde onderzoek blijkt immers dat veel kinderen niet op de hoogte zijn van de mogelijkheid om een vertrouwenspersoon mee te nemen op hun gesprek met de familierechter. Bovendien zegt een vierde van de familierechters nooit een vertrouwenspersoon toe te laten.

De grootste bron van informatie voor kinderen en jongeren over hun rechten in geval van scheiding is het internet. De website www.tweehuizen.be richt zich op kinderen, jongeren en ouders in scheidingssituaties, maar is veeleer verouderd. Via de portaalsite <https://www.watwat.be/>, die zich expliciet richt naar kinderen en jongeren, wordt informatie aangereikt op een meer hedendaagse manier, met duidelijke links naar de hulplijn Awel en het JAC (Jongerenadviescentrum). Ook www.tzitemzo.be, de vroegere Kinderrechtswinkel, biedt informatie over de rechten van kinderen en jongeren, en wijdt enkele online beschikbare folders aan het thema.

Inspraak mag echter niet verward worden met moeten kiezen. Het komt erop aan om samen tot een compromis te komen. Het is belangrijk dat kinderen het gevoel krijgen ertoe te doen en gehoord worden door actief betrokken te worden bij de praktische regelingen.¹²

De behoeften en verlangens van kinderen kunnen ook sterk evolueren met de leeftijd. Daarom moeten gemaakte afspraken kunnen worden bijgesteld als het kind daar behoefte aan heeft. Zo kan verblijfsco-ouderschap prima werken voor jongere kinderen, maar verkiezen veel oudere kinderen een vaste basis op één plek.¹³ Om die reden pleit Claire Wiewouters, experte en onderzoekster aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, ervoor om de verblijfsregeling meer af te stemmen op de leeftijd van het kind.

3. Het ouderschapsplan

Zowel de Gezinsbond als verschillende onderzoekers, scheidingbemiddelaars en het Kinderrechtencommissariaat pleiten voor het verplicht opstellen van een opvoedingsplan voor ouders die uit elkaar gaan, ongeacht of ze getrouwd waren, dan wel wettelijk of feitelijk samenwoonden.¹⁴ Toenmalig Kamerlid Sonja Becq heeft daarover in 2014 een wetsvoorstel ingediend om te verplichten dat bij het verzoekschrift tot echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk een ouderschapsplan wordt gevoegd, echter zonder dat de ontvankelijkheid van de echtscheiding zelf in het gedrang komt.¹⁵

In het kader van een echtscheiding op grond van onderlinge toestemming zijn de echtgenoten al verplicht om in de familierechtelijke overeenkomst, die bij het verzoekschrift tot echtscheiding gevoegd moet worden, een aantal regelingen op te nemen met betrekking tot de kinderen. Die zijn echter beperkt tot het verblijf, het ouderlijk gezag en het onderhoudsgeld. Bovendien is die overeenkomst alleen verplicht voor partners van wie het huwelijk tot een einde komt, niet voor ouders die uit elkaar gaan zonder dat ze getrouwd waren.

¹² Herbots, K., Roevens, E., & Put, J. (2010). 'Ik kan zelf beslissen bij wie van mijn ouders ik wil wonen' [Factsheet], geraadpleegd op 22 maart 2022 via <https://www.law.kuleuven.be/isr/Publicaties/k-herbots-e-roevens-en-j-put-ik-kan-zelf-beslissen-bij-wie-van-mijn-ouders-ik-wil-wonen.pdf>.

¹³ Interview met Claire Wiewouters op Radio 1, 19 januari 2017, via <https://radio1.be/er-wordt-wel-heel-erg-veel-verwacht-van-scheidende-ouders>.

¹⁴ Van Garderen, F. 'Uit elkaar? Opvoedplan verplicht', De Morgen, 27 juni 2018, geraadpleegd via <https://www.demorgen.be/nieuws/uit-elkaar-opvoedplan-verplicht~b4f566b1/>.

¹⁵ Wetsvoorstel van 14 juli 2014 tot wijziging van de wetgeving met het oog op de invoering van het ouderschapsplan bij echtscheiding (Doc 54 – 0066/001) en amendementen van 20 juni 2017 (Doc 54 – 0066/005).

Een ouderschaps- of opvoedingsplan heeft de ambitie verder te gaan door bepalingen op te nemen die betrekking hebben op de opvoeding, de betrokkenheid van een eventuele nieuwe partner of co-ouder, het uitwisselen van informatie en het organiseren van onderlinge communicatie, het elkaar op de hoogte houden van schoolprestaties, de verdeling van zorgtaken en praktische zaken, de organisatie van verjaardagsfeestjes enzovoort.

Momenteel is het ouderschapsplan, in tegenstelling tot de familierechtelijke overeenkomst, niet verplicht. Tijdens de vorige zittingsperiode van de Kamer is er niet over het genoemde wetsvoorstel gestemd. Wel formuleerde de Raad van State een advies.¹⁶ Op de website van Tweehuizen staan enkele voorbeelden van ouderschapsplannen. De Gezinsbond heeft een uitgebreide infobrochure 'Focus op het ouderschapsplan', met daarbij een checklist voor de opmaak van een ouderschapsplan.¹⁷

De indieners van deze conceptnota zijn van mening dat ouders die willen scheiden, zo veel mogelijk moeten worden gemotiveerd om een ouderschapsplan op te maken.

4. De familie- en jeugdrechtbank

Sinds 1 september 2014 zijn in heel België de familie- en jeugdrechtbanken operationeel.¹⁸ De bevoegdheden van de familierechtbank zijn vermeld in artikel 572bis en 577, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek.¹⁹ De familierechtbank bestaat uit drie kamers:

- de familiiekamer behandelt alle burgerlijke geschillen met een familiaal karakter, bijvoorbeeld geschillen over de uitoefening van het ouderlijk gezag, de verblijfsregeling en het recht op persoonlijk contact ten aanzien van minderjarige kinderen, en de onderhoudsverplichtingen;
- de jeugdkamer behandelt dossiers die betrekking hebben op minderjarigen die voor de jeugdrechter moeten komen en de gevallen waarin ze zelf, of een of beide ouders een beroep doen op de jeugdrechter. Ook minderjarigen die zogenaamd uit handen gegeven zijn, worden door de jeugdkamer behandeld;
- de kamer voor minnelijke schikking, waarin de rechter probeert om de partijen met elkaar te verzoenen. Het initiatief om een zaak aan de kamer voor minnelijke schikking voor te leggen kan zowel van de betrokkenen zelf als van de rechter uitgaan. Dit aanbod laat mensen toe om tot een onderling akkoord te komen. Het risico op tijdrovende en nodeloos dure procedures kan op die manier sterk verminderd worden.

De familierechter kan zich laten bijstaan door een deskundige, zoals een psycholoog, orthopedagoog, psychiater of een deskundige uit een andere discipline. Zo kan de rechter bijvoorbeeld vragen om een psychologisch onderzoek van het kind of de ouders. Om de kwaliteit van een dergelijk deskundigenonderzoek te waarborgen, kan een beroep gedaan worden op deskundigen die zijn opgenomen in het Nationaal Register voor Gerechtsdeskundigen.

De familierechter is dus degene bij wie scheidende of gescheiden koppels terecht komen als ze er zelf niet uitraken. De familierechter wordt op die manier geconfronteerd met situaties waarin het welzijn van het kind in gevaar komt, maar kan op dat moment alleen afwachten tot de zaak via een gemandateerde voorziening of het parket toch nog bij de jeugdrechter aan bod komt. Bij wijze van tussenoplossing kan de familierechter via het parket een dossier overhevelen naar

¹⁶ Advies van de Raad van State nr. 61.765/2/V van 10 augustus 2017 (Doc 54 – 0066/006).

¹⁷ Gezinsbond (2018). 'Focus op ouderschapsplan. Een verplichting in het belang van de kinderen', geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.gezinsbond.be/publicaties/gezinspolitiek/ouderschapsplan/html5forms.html>.

¹⁸ <https://www.familierecht.vlaanderen>.

¹⁹ <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/bevoegdheden/familierechtbank#:~:text=Algemene%20bevoegdheid,vorderingen%20met%20betrekking%20tot%20onderhoudsverplichtingen>.

de jeugdrechter. Toch zorgen dergelijke omwegen voor een nodeloze vertraging en bijkomende werklust, terwijl die situaties erom vragen dat er snel wordt ingegrepen. Er zou een directe doorverwijzing mogelijk moeten zijn van de familierechter naar de jeugdrechter, die vervolgens kan oordelen over gepaste maatregelen. Het feit dat een familierechter een dossier aan de jeugdrechter kan bezorgen, kan ouders ook extra motiveren om zich constructief op te stellen ten aanzien van de familierechter.

5. Het maatschappelijk onderzoek

Als afspraken niet worden nagekomen en het conflict escaleert, of als het kind bijvoorbeeld een van de ouders niet wil zien, kan de familierechter een maatschappelijk onderzoek opleggen. De justitiehuizen hebben de opdracht om op vraag van de familierechtbanken maatschappelijke onderzoeken te verrichten over de uitoefening van het gezamenlijke ouderlijke gezag en het recht op persoonlijk contact van ouders en grootouders. Dat maatschappelijk onderzoek is geen onderhandelingsproces en evenmin een familiale bemiddeling.

Bij de hervorming van de justitiehuizen werd gevraagd dat voldoende aandacht zou worden besteed aan de taakstelling die de justitiehuizen hebben in het kader van maatschappelijke onderzoeken en dat die onderzoeken op een kindvriendelijke manier en op korte termijn zouden worden uitgevoerd. De toelichting bij het decreet van 26 april 2019 houdende de justitiehuizen en de juridische bijstand stelt daarover het volgende: "Het louter overmaken van die standpunten aan de rechter heeft een beperkte meerwaarde. Het leidt tot complexe situaties waarbij de justitieassistent verschillende rollen heeft: bemiddelaar, spreekbuis voor het kind, degene die ouders tot gedragsverandering wil aanzetten enzovoort. De combinatie van de verschillende rollen is niet evident. Daarom kan in de benadering van het conflict tussen de ouders beter vertrokken worden vanuit het kind, om vanuit die benaderingswijze terug te koppelen naar de ouders en zo een meer consensuele oplossing na te streven. De justitieassistent zal daardoor een actievere rol spelen in de conflicthantering en zich niet beperken tot een loutere informatieopdracht. In voorkomend geval wordt doorverwezen naar de gepaste hulpverlening, waarbij de justitieassistent de opvolging kan verzekeren. Dat kan een bemiddelingsdienst zijn of individuele groepstherapie, de neutrale bezoekeruimte van een CAW, vormingsprojecten, het aanbod binnen de jeugdhulp."²⁰

Het Kinderrechtencommissariaat heeft in januari 2019 een advies over het voorstel van decreet gepubliceerd, waarin het vraagt om de positie van het kind ter uitvoering van dat decreet te versterken. Daarbij werd veel aandacht besteed aan de uitvoering van het maatschappelijk onderzoek.²¹ Zo blijken er grote verschillen tussen de arrondissementen in de manier waarop het onderzoek wordt uitgevoerd en de mate waarin het kind wordt gehoord. Op sommige plekken wordt het kind maar één keer gehoord, terwijl dat op andere plekken meerdere keren en op verschillende locaties gebeurt. Het Kinderrechtencommissariaat pleit ervoor dat er minimaal vier gesprekken tussen de justitieassistent en de kinderen zouden plaatsvinden, waarvan één in het milieu van de moeder, één in het milieu van de vader, en twee gesprekken met de kinderen afzonderlijk, dus zonder de ouders, in een speciaal daarvoor ingerichte ruimte in het justitiehuis. Ook zou er verbetering mogelijk zijn op het vlak van de terugkoppeling die de kinderen krijgen over het advies dat de justitieassistent aan de rechter zal geven op basis van het onderzoek. Momenteel zijn het alleen de ouders die zo'n terugkoppeling krijgen en dus kunnen aangeven dat ze het ergens niet mee eens zijn.

²⁰ *Parl.St.* VI.Parl. 2017-18, nr. 1438/1, voorstel van decreet van Martine Taelman, Lorin Parys, Katrien Schryvers, Peter Persyn, Cindy Franssen en Lies Jans, houdende de justitiehuizen en de juridische eerstelijnsbijstand.

²¹ Kinderrechtencommissariaat. Advies 2017-2018/2 (23 januari 2019), geraadpleegd op 25 augustus 2022 via https://kinderrechten.be/sites/default/files/advies_2017_2018_12_advies_justitiehuizen.pdf.

Een ander pijnpunt dat het Kinderrechtencommissariaat aankaart, is het gebrek aan wisselwerking tussen de sociale dienst van de jeugdrechtbank en de justitieuhuizen. Als er sprake is van een verontrustende leefsituatie waarin kinderen opgroeien, of als er een als misdrijf omschreven feit gepleegd werd door het kind, dan is er ook een opvolging door de jeugdrechtbank. Justitieassistenten hebben echter geen inzage in de verslagen die werden opgemaakt door de jeugdconsulenten, en ze moeten dus een advies formuleren aan de familierechter op basis van een beperkte kennis over de voorgeschiedenis van het kind. Het Kinderrechtencommissariaat stelt daarom dat het noodzakelijk is dat een justitieassistent in het kader van een maatschappelijk onderzoek ook toegang krijgt tot de verslagen die werden opgemaakt in verband met een verontrustende situatie of een als misdaad omschreven feit.

6. De neutrale bezoekerimte

Als er na het uiteengaan van ouders moeilijkheden zijn bij de omgang of omgangsregeling met de kinderen, kan een rechter het gezin doorverwijzen naar een neutrale bezoekerimte waar de contacten begeleid worden en er gestreefd wordt naar een herstel en normalisering. In 2021 registreerden de centra algemeen welzijnswerk (CAW) in Vlaanderen in totaal 705 begeleidingen in een neutrale bezoekerimte, goed voor 2365 cliënten. Dat zijn vergelijkbare cijfers met die van 2020 en 2019.²²

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal dossiers	722	724	786	808	743	677	705
Aantal dossiers in een gerechtelijke context	515	581	527	659	671	600	615
Aantal cliënten in begeleiding	1948	1958	2124	2527	2375	2202	2365
Aantal minderjarigen in begeleiding	525	540	566	916	853	810	431

Tabel 1: cijfers over de bezoekerimten in de CAW in Vlaanderen.

Vorig jaar bedroeg de gemiddelde wachttijd tussen de aanmelding en het eerste bezoek in de neutrale wachtruimte over alle CAW's heen 183 dagen of zes maanden. Dat is minder lang dan in 2020, toen de gemiddelde wachttijd bij de CAW's 208 dagen of zeven maanden bedroeg. Sinds begin 2022 wordt in alle bezoekerimten een nieuw draaiboek gehanteerd voor de werking van de bezoekerimten. Dat moet ertoe leiden dat de duurtijd van de begeleidingen meer gestroomlijnd wordt over de verschillende CAW's heen. Zo zouden verschillen in wachttijd tussen de CAW's niet te wijten mogen zijn aan een verschillende aanpak.²³

Artikel 9 van het decreet van 19 december 1997 betreffende het algemeen welzijnswerk bepaalt dat wie met toepassing van het decreet in contact komt met hulpvragers, de ideologische, filosofische of godsdienstige overtuiging van die hulpvragers moet eerbiedigen en tot geheimhouding verplicht is, overeenkomstig artikel 458 van het Strafwetboek. Dat vertaalt zich in het feit dat een rechter die een gezin verwezen heeft naar dat CAW voor een ontmoeting in een bezoekerimte, niet op de hoogte kan worden gebracht van het verloop van die ontmoeting. Bij een gerechtelijke verwijzing naar de bezoekerimte van een CAW bezorgen de

²² Schriftelijke vraag nr. 541 van 29 april 2022 van Katrien Schryvers aan Wouter Beke, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over neutrale bezoekerimtes – cliënten en dossiers (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2021-22, nr. 541).

²³ Schriftelijke vraag nr. 541 van 29 april 2022 van Katrien Schryvers aan Wouter Beke, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over neutrale bezoekerimtes – cliënten en dossiers (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2021-22, nr. 541).

hulpverleners van de bezoekruimtes wel een verslag met feitelijke gegevens aan de verwijzende instantie, maar er wordt niet gerapporteerd over de inhoud van de begeleidingen. Dat maakt dat de familierechter, als die meer zicht wil krijgen op de situatie, toch nog een maatschappelijk onderzoek moet laten uitvoeren, wat opnieuw voor vertraging zorgt.

Tijdens de vorige zittingsperiode vroeg de toenmalige federale minister van Justitie advies aan het College van procureurs-generaal over de verwachtingen die de magistraten hadden over de verslagen van de bezoekruimtes in procedures voor de familie- en jeugdrechtbank, zowel met betrekking tot de inhoud ervan als de procedure. Daarnaast kregen de CAW's de opdracht om een intersectorale visie en een traject uit te werken, met onder andere de vermelding van afspraken over informatie-uitwisseling met de familierechtbank. Dat alles vond plaats in mei-juni 2017.²⁴

Op de Interministeriële Conferentie Justitiehuisen van 6 juni 2018 werd een akkoord over de informatie-uitwisseling goedgekeurd. Dat stelt dat "de rapportage minimaal en in overeenstemming met de deontologische code en met respect voor de privacywetgeving, de feitelijke gegevens over de aan- en afwezigheden [bevat], desgevallend de eenzijdige beëindiging van de begeleiding en mogelijke alternatieven. Daarnaast maakt het rapport in overeenstemming met artikel 458 bis S.W. melding van verontrusting. Behoudens andersluidende bepalingen uitgevaardigd door de gemeenschappen, bevat het rapport in het kader van een gerechtelijk mandaat bijkomende verklarende informatie die de mandaterende opdrachtgever in de mogelijkheid stellen de feitelijke gegevens te duiden."²⁵

De indieners van deze conceptnota zijn van mening dat de begeleide bezoeken in een neutrale bezoekruimte heel wat nuttige informatie kunnen opleveren voor de familierechter over de manier waarop de ouders met het kind omgaan. Die informatie kan helpen om een vonnis uit te spreken dat optimaal in het belang is van het kind en kan vermijden dat tijdrovende bijkomende onderzoeken moeten worden uitgevoerd.

7. Bemiddeling

Bemiddeling en begeleiding bij een scheiding moeten enerzijds een hulp zijn in het verwerkingsproces, en anderzijds ervoor zorgen dat ouders tussen de eigen emotionele en praktische bezorgdheden het belang van hun kind(eren) blijven zien en dat als prioriteit meenemen in de beslissingen die de basis vormen voor het toekomstige gezinsleven waarbij de ouders apart wonen. Informatie over de verschillende mogelijkheden vroeg in het scheidingsproces kan motiverend werken om de weg van de bemiddeling te kiezen en een vechtscheiding te voorkomen. Buitenlandse ervaring leert dat een verplichte en gratis kennismaking met bemiddeling zorgt voor een aanzienlijke daling van het aantal hoogconflictueuze scheidingen.²⁶

Gezien het belang dat bemiddeling kan hebben in het verloop van het scheidingsproces heeft het beleid een taak om die dienstverlening onder de aandacht te brengen en de toegang ertoe zo laag mogelijk te maken. Vlaanderen heeft in 2016 een actieplan (2016-2018) opgemaakt over de aanpak van relatieproblemen en scheidingsproblemen. Zo werden onder meer de onlineplatforms <http://www.tweehuisen.be/> en <https://www.groeimee.be/>, over opvoeden en opgroeien, opgericht. Daarbij gaat ook

²⁴ Schriftelijke vraag nr. 574 van 21 april 2017 van Katrien Schryvers aan Jo Vandeuren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over neutrale bezoekruimtes – informatie-uitwisseling tussen CAW en verwijzers (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2016-17, nr. 574).

²⁵ Schriftelijke vraag nr. 498 van 22 mei 2018 van Katrien Schryvers aan Jo Vandeuren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over neutrale bezoekruimtes – informatie-uitwisseling (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2017-18, nr. 498).

²⁶ Wiewouters, C. 'Wacht niet tot het licht op rood staat. Wat helpt bij een moeilijke scheiding?', 9 oktober, geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://sociaal.net/achtergrond/wacht-niet-tot-het-licht-op-rood-staat/>.

specifieke aandacht naar ouderschap bij scheiding. Er werd ook een website www.tijdvoorjerelatie.be opgericht. Die is nog steeds actief en biedt mensen tips om de relatie gezond te houden, maar wijst ook de weg naar correcte en begrijpbare informatie over relatie- en scheidingsproblemen. Er worden heel wat contactgegevens aangeboden van diensten (CAW, CGG (centrum voor geestelijke gezondheidszorg), hulp of therapie op de private markt enzovoort) waar zo nodig verdere hulp te vinden is. Een ander deel van de website biedt specifieke informatie, advies en begeleiding voor kinderen en jongeren in een scheidingssituatie.²⁷ EXPOO, het Expertisecentrum Opvoeden en Opgroeien, heeft een themapagina over scheiding ontwikkeld.²⁸

Ook als de situatie al geëscaleerd is, kan bemiddeling nog steeds zinvol zijn. Mensen die zonder voorafgaand bemiddelingstraject naar de familierechtbank stappen, krijgen er uitgebreide informatie over de mogelijkheden om tot een minnelijke schikking te komen. Professionele en gespecialiseerde bemiddelaars worden erkend door de Federale Bemiddelingscommissie.²⁹ Er zijn 21 bemiddelaars in Vlaanderen en Brussel. Als het lukt om tot een bemiddeld akkoord te komen, kunnen de gemaakte afspraken voor homologatie worden voorgelegd aan de familierechtbank. Hoewel bemiddeling wel sterk gestimuleerd wordt, is het steeds een vrijwillig traject. De familierechter kan geen bemiddeling opleggen.

Een ander pijnpunt is dat bemiddeling geld kost. Er bestaat voor bemiddeling geen pro-Deosysteem voor mensen die het financieel moeilijk hebben. Ze kunnen voor bemiddeling ook wel terecht bij een CAW of ze kunnen rechtsbijstand voor bemiddeling aanvragen. Bemiddelaars rekenen een vaste vergoeding voor het volledige traject. Die wordt op het einde van het eerste vrijblijvende gesprek vastgelegd op basis van de complexiteit van de vraag. Leden van de Gezinsbond krijgen tot 100 euro korting.

Bemiddeling waaraan beide betrokken partijen vrijwillig deelnemen, blijft een eerste te verkiezen optie. Maar in sommige gevallen is de relatie tussen beide ex-partners zozeer geëscaleerd dat een gezamenlijk bemiddelingstraject geen optie meer is of geen kans op slagen heeft. Toch is het belangrijk dat er ook in die situaties met de ouders verder gewerkt kan worden. Het concept 'parallel ouderschap' verwijst naar een situatie waarbij twee gezinnen grotendeels los van elkaar functioneren, met weinig communicatie of betrokkenheid tussen de ouders.³⁰ Een eenzijdige bemiddeling kan inzetten op parallel ouderschap, waarbij de ouder wordt begeleid om minder te leren meegaan in het conflict en zijn ouderrol weer centraal te stellen en te versterken. Te lang vasthouden aan de idee dat bemiddeling steeds met beide ouders samen moet gebeuren, kan er net toe leiden dat het conflict langer aanhoudt en verder escaleert, met een negatieve impact op het kind.

8. Ondersteunen van kinderen in hoogconflictueuze scheidingssituaties

Dat kinderen en jongeren veel vragen hebben als hun ouders uit elkaar gaan, blijkt onder meer uit de cijfers van Awel en het Kinderrechtencommissariaat. Ongeveer een vierde van de oproepen die in 2020 bij Awel binnenkwamen, werd gecategoriseerd onder het thema 'relatie tot ouders'.³¹ Daarnaast is het thema 'scheiding' traditioneel het vaakst terugkerende thema van de meldingen die het Kinderrechtencommissariaat ontvangt.³² In het werkjaar 2020-2021 ontving het Kinderrechtencommissariaat 317 meldingen (vragen, klachten of signalen) die

²⁷ <https://www.tijdvoorjerelatie.be/informatie-advies-en-begeleiding-voor-kinderen-en-jongeren-een-scheidingssituatie>.

²⁸ <http://www.expoo.be/themas/scheiding>.

²⁹ <https://www.familierecht.vlaanderen/Familiaal-bemiddelaar/Bemiddelaar-in-familiezaken>.

³⁰ Scheidingskoffer (2019). 'Samen of apart? Welke vorm van (co-)ouderschap past bij ons gezin?', geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.scheidingskoffer.be/overzicht/het-ouderschap/welke-vorm-van-co-ouderschap-past-bij-ons-gezin>.

³¹ Awel. Cijfers 2020, geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.awel.be/cijfers>.

³² Kinderrechtencommissariaat. Jaarverslagen 2010-2011, 2011-2012, 2012-2013, 2013-2014, 2014-2015, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018.

betrekking hadden op de gezinssituatie, en 202 daarvan hadden te maken met scheiding.³³ De meeste meldingen gingen over problemen met of onenigheid over de verblijfs- en omgangsregeling.

Kinderen die geconfronteerd worden met de scheiding van hun ouders, moeten niet alleen kunnen rekenen op begrip voor hun situatie vanuit de verschillende omgevingen waarin ze zich bewegen, maar ook op gespecialiseerde begeleiding als die nodig blijkt. Een belangrijke beroepsgroep op dat vlak zijn leerkrachten. Vanuit hun dagelijkse contact met de leerlingen zien ze dikwijls het effect van relatieproblemen op de kinderen, waardoor ze dat ook kunnen aanbrengen bij het centrum voor leerlingenbegeleiding (CLB).³⁴ Dat het CLB daar vaak de ouders bij betreft, kan kinderen echter afschrikken om hun verhaal te doen.

Het bredere familienetwerk van kinderen en jongeren kan zowel steun als afleiding bieden. Het is dan ook belangrijk dat de relatie met dat bredere familienetwerk gecontinueerd en gewaarborgd kan blijven. Ook het contact met lotgenoten kan een extra vorm van erkenning en ondersteuning bieden, onder meer omdat ervaringen gemakkelijker bespreekbaar zijn. In Nederland zorgt de organisatie Villa Pinedo voor de ondersteuning van kinderen van wie de ouders uit elkaar gaan. Via buddycontacten kunnen kinderen ervaringen delen, kunnen ze vragen stellen en vinden ze steun bij leeftijdsgenoten die hetzelfde hebben meegemaakt.

Bij hoogconflicteuze scheidingen kan het welzijn van het kind zozeer in gevaar zijn dat er sprake is van een verontrustende opvoedingssituatie. Het is belangrijk dat mensen die vaak in contact komen met kinderen, zoals leerkrachten, zich daarvan bewust zijn en weten welke stappen ze moeten ondernemen als ze vermoeden dat het kind ernstig lijdt onder de situatie. Vanzelfsprekend heeft de jeugdhulp een rol te spelen als de integriteit of het welzijn van het kind in gevaar komt. Het Kinderrechtencommissariaat waarschuwt er echter voor dat scheidingen erg complex kunnen zijn en dat jeugdhulpconsulenten door ouders kunnen worden meegetrokken in het conflict. Daarnaast kunnen bezorgdheden van ouders over de opvoedingscapaciteiten van hun ex-partner onvoldoende ernstig worden genomen als ze gereduceerd worden tot iets wat deel uitmaakt van het conflict. Jeugdhulp kan hoogconflicteuze scheidingen niet oplossen en de focus moet altijd op de kinderen blijven liggen. In zijn jaarverslag vraagt het Kinderrechtencommissariaat zich af of er in de jeugdhulp genoeg aanbod, expertise en uitwisseling is om met complexe vechtscheidingen om te gaan.³⁵

De intersectorale werkgroep preventie Hoogconflicteuze Scheiding (HCS), die opereert binnen de Netwerkstuurgroep Deinze-Eeklo-Gent Integrale Jeugdhulp, ontwikkelde een brochure 'Eerste Hulp Bij Scheiding'. Het gaat om een inspiratiedocument dat gericht is op hulpverleners. De brochure bevat onder meer juridische informatie over het ouderlijk gezag binnen de hulpverlening, bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek over scheiding, en vuistregels voor het omgaan van hulpverleners, leerkrachten en andere professionals met ouders in echtscheiding.³⁶

³³ Kinderrechtencommissariaat. 'Jaarverslag 2020-2021. Het wachten moe'.

³⁴ Schriftelijke vraag nr. 488 van 16 mei 2018 van Katrien Schryvers aan Jo Vandeuren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, over Gezinsenquête relatieondersteuning - initiatieven (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2017-18, nr. 488).

³⁵ Kinderrechtencommissariaat. 'Jaarverslag 2020-2021. Het wachten moe', geraadpleegd op 25 maart 2022 via <https://www.kinderrechten.be/advies/jaarverslag-2020-2021-het-wachten-moe>.

³⁶ Schriftelijke vraag nr. 488 van 16 mei 2018 van Katrien Schryvers aan Jo Vandeuren, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin over Gezinsenquête relatieondersteuning - initiatieven (*Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2017-18, nr. 488).

9. Conclusies

Het aantal kinderen van wie de ouders gescheiden zijn, is de afgelopen decennia gestaag toegenomen. De scheiding van de ouders kan een grote impact hebben op kinderen, des te meer als de scheiding in een conflictueuze sfeer gebeurt en de ouders er niet toe komen om goede afspraken te maken. Het uitgangspunt bij scheiding is dat beide ouders onderling goede afspraken maken over de manier waarop ze de opvoeding van hun gezamenlijke kind of kinderen verder willen opnemen, en dat ze die afspraken ook nakomen. Bemiddeling of een ouderschapsplan kan hen daarbij helpen. Ouders die er onderling niet uitkomen, kunnen ook een beroep doen op de familierechter. Die zal ook in de eerste plaats alle mogelijkheden van bemiddeling benutten.

Het grote knelpunt in dit verhaal is dat er ook ouders zijn die op lange termijn, en met inschakeling van de rechtbank, toch in een hoogconflictueuze sfeer blijven. Soms kunnen ze daar zozeer door in beslag genomen worden dat het belang van het kind niet meer wordt vooropgesteld. Nog erger wordt het als kinderen mee ingezet worden in het conflict. Dergelijke ouders komen meermaals bij de familierechtbank terecht, maar die is op zijn beurt tamelijk beperkt in de mogelijkheden om te handelen in het belang van het kind. Als het welzijn van de kinderen zozeer in het gedrang komt dat de jeugdhulp wordt ingeschakeld, is er vaak al een lange voorgeschiedenis met onherstelbare schade tot gevolg.

Het uitgangspunt dat beide ouders zo veel mogelijk samen tot afspraken moeten komen, botst met de realiteit dat er ook ouders zijn voor wie dat geen optie meer is. Hardnekkig blijven inzetten op bemiddeling kan er ook toe leiden dat het conflict alleen maar verder blijft duren en dat er ondertussen niets ten goede voor de kinderen verandert. Daarom moet er ook worden ingezet op mogelijkheden om met ouders afzonderlijk een traject van parallel ouderschap aan te gaan. Dat streeft ernaar om de focus weer op het kind te leggen en moet ouders begeleiden zodat ze zich niet verliezen in het conflict.

10. Voorstellen tot aanpassing van de regelgeving en beleidsaanbevelingen

10.1. Opvolgen van de problematiek

Het is raadzaam dat het beleid de problematiek van kortbij opvolgt. Dat kan onder meer door op regelmatige basis te overleggen met Awel en het Kinderrechtencommissariaat over de signalen die ze krijgen met betrekking tot de problematiek van kinderen en jongeren die geconfronteerd worden met de scheiding van hun ouders. Daarnaast is het nodig om de impact van de scheiding van ouders op het welzijn van kinderen verder te onderzoeken om het beleid daar vervolgens op te kunnen afstemmen.

10.2. Scholen en centra voor leerlingenbegeleiding ondersteunen om gepast om te gaan met (kinderen van) gescheiden ouders

Vanuit het beleid moeten scholen ondersteund worden bij het pedagogisch handelen en het administratief-organisatorisch omgaan met (kinderen van) gescheiden ouders.

De school is een omgeving waarin kinderen ook ondersteuning kunnen vinden op het vlak van hun psychosociaal welzijn. Het is daarom wenselijk dat vertrouwenspersonen op school en in de centra voor leerlingenbegeleiding goed op de hoogte zijn van de impact die een scheiding op kinderen kan hebben. Ook kennis over de procedures en rechten van minderjarigen om gehoord te worden in het kader van de scheiding van hun ouders, is wenselijk.

Scholen moeten oog hebben voor specifieke problemen, zoals het niet bij zich hebben van schoolmateriaal, die gekoppeld zijn aan de bijzondere thuissituatie en het feit dat het kind op twee plekken woont. De school moet ook aandacht hebben voor de communicatie door bijvoorbeeld correspondentie te richten aan beide ouders afzonderlijk. Zo kan vermeden worden dat het kind in kwestie zelf de verantwoordelijkheid moet dragen om beide ouders op de hoogte te brengen.

10.3. Vrijtijdsorganisaties sensibiliseren

Vrijtijdsorganisaties moeten evenzeer geïnformeerd worden over specifieke problemen die gekoppeld zijn aan de bijzondere thuissituatie die wordt veroorzaakt door de mogelijk conflictueuze relatie van de ouders van minderjarige leden. Op die manier kunnen die organisaties bijzondere aandacht besteden aan hun communicatie met de ouders en eventueel correspondentie aan beide ouders richten. Ze kunnen zich dan ook mild opstellen als bepaalde leden afwezig zijn door hun specifieke thuissituatie.

10.4. Expertiseversterking binnen zorg en welzijn

Vroegdetectie en vroeginterventie zijn essentieel als een kind het slachtoffer wordt of dreigt te worden van een conflictueuze scheiding van de ouders. Daarom moeten de actoren die vaak met kinderen in contact komen, voldoende op de hoogte zijn van de problematiek en de verregaande impact die een scheiding kan hebben op het welzijn van het kind.

Ook in de hulpverlening voor minderjarigen moet er voldoende kennis zijn over de problematiek van hoogconflictueuze scheidingen, en ook over de scheidingsprocedure en het recht van minderjarigen om gehoord te worden. De expertise van de Huizen van het Kind over scheiding binnen het gezin en over samenleven in nieuw samengestelde gezinnen moet blijvend versterkt worden en het aanbod met betrekking tot de thematiek moet blijvend kenbaar gemaakt worden aan ouders die uit elkaar gaan en hun kinderen.

Kinderen en jongeren van wie de ouders uit elkaar gaan, kunnen er veel baat bij hebben om in contact te komen met leeftijdsgenoten die dezelfde situatie doormaken of hebben doorgemaakt. De mogelijkheden voor een dergelijk lotgenotencontact moeten onderzocht worden. Ook digitale kanalen kunnen daarvoor ingezet worden.

Kinderen moeten gemakkelijk informatie op hun maat kunnen vinden. Via de website van Awel wordt informatie op kindermaat aangeboden en kunnen ervaringen gedeeld worden via een forum. De good practices op het vlak van ondersteunen en informeren op maat van kinderen moeten verder in kaart gebracht worden en goede initiatieven moeten blijvend bekendgemaakt worden.

Binnen de jeugdhulp moet gewerkt worden aan handelingskaders voor het omgaan met cliënten die betrokken zijn in een hoogconflictueuze scheiding.

10.5. Stimuleren van de opmaak van een ouderschapsplan

Vlaanderen kan de opmaak van een ouderschapsplan niet wettelijk verplichten. Wel kunnen er inspanningen geleverd worden om dat zo veel mogelijk te stimuleren. De beschikbare formats voor de opmaak van een ouderschapsplan moeten geëvalueerd worden, met specifieke aandacht voor de mate waarin ze tegemoetkomen aan de noden van kinderen. Daarnaast moet ervoor gezorgd worden dat ouders gemakkelijk hun weg daarnaartoe vinden. Een brede sensibiliseringscampagne kan mensen informeren over het nut van een ouderschapsplan.

10.6. Toegang tot gepaste bemiddeling

Bemiddeling werkt preventief. Het is dan ook essentieel dat daarvoor een voldoende sterk en toegankelijk aanbod voorhanden is. Het welzijnsbeleid moet samen met Justitie bekijken op welke manier bemiddeling als methodiek nog meer kan worden ingezet en hoe de stem van kinderen daarin een meer centrale rol kan krijgen.

Gezien de complexiteit van hoogconflictueuze scheidingen is het raadzaam dat het aanbod van gespecialiseerde hulpverlening wordt uitgebreid. Voor de meest complexe gevallen moet een multidisciplinaire aanpak mogelijk zijn, bijvoorbeeld via expertisecentra. Daarbij moet ook ingezet worden op de mogelijkheid van eenzijdige bemiddeling, waarbij één ouder apart begeleid wordt in parallel ouderschap.

10.7. Justitieassistenten

Het is belangrijk dat de justitieassistenten bij het uitvoeren van maatschappelijke onderzoeken in opdracht van de familierechter over de uitoefening van het gezamenlijke ouderlijke gezag en het recht op persoonlijk contact van ouders en grootouders, vertrekken vanuit het belang van het kind, en op die manier terugkoppelen. Aandachtspunten daarbij zijn de mate waarin kinderen tijdens het maatschappelijk onderzoek gehoord worden, ook op een neutrale plek en zonder de aanwezigheid van de ouders, en de mate waarin er ook naar kinderen wordt teruggekoppeld over de conclusies van het maatschappelijk onderzoek. Het is van groot belang dat die aanpak gelijklopend is voor de verschillende justitiehuisen.

10.8. Mogelijkheden van de familierechter versterken

Omdat hoogconflictueuze scheidingen een nefaste impact hebben op kinderen, is het wenselijk dat de familierechter meer mogelijkheden krijgt om in het belang van het kind op te treden. De indieners van deze conceptnota stellen daarom voor dat in het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp wordt opgenomen dat de familierechter rechtstreeks een aanmelding van verontrusting kan doen bij de jeugdrechter. Vervolgens kan de jeugdrechter beoordelen of verdere maatregelen voor de ouders nodig zijn.

Het is ook belangrijk dat het deskundigenonderzoek dat de familierechter kan opleggen, binnen een korte tijdspanne kan worden afgehandeld. Het is immers in het belang van het kind dat er op korte termijn kan worden gehandeld.

10.9. Neutrale bezoekruimte

De neutrale bezoekruimte is een plek waar contacten tussen een (groot)ouder en een (klein)kind kunnen plaatsvinden en waar wordt gewerkt aan de normalisatie van de relatie.

De manier waarop een kind reageert op een ouder en de manier waarop ze met elkaar omgaan, kan zinvolle informatie opleveren voor een familierechter en kan ook vermijden dat er een belastend en tijdrovend deskundigenonderzoek moet worden gevoerd. De indieners van deze conceptnota vragen om bijkomend onderzoek over het beroepsgeheim en duidelijkere afspraken daarover. Daarnaast moeten ook de instructies van Opgroeien daarover bijgesteld worden, met het belang van het kind voorop.

De wachttijden vooraleer gezinnen terecht kunnen in een neutrale bezoekruimte, moeten zo kort mogelijk zijn, zowel voor gezinnen die worden doorverwezen door de rechtbank als voor gezinnen die zich vrijwillig aanmelden. Ook de kindvriendelijkheid van de neutrale bezoekruimten en van de individuele begeleiding is essentieel voor de beleving van het kind.

De indieners van deze conceptnota zijn evenwel van mening dat een georganiseerd contact in een neutrale bezoekenruimte artificieel blijft. In de mate van het mogelijke moet worden ingezet op de normalisatie van het ouder-kindcontact in de eigen context of in een andere 'normale' locatie (bijvoorbeeld een speeltuin). Door begeleide bezoeken op die manier te organiseren kunnen ook de wachttijden voor een bezoek in de neutrale bezoekenruimte afnemen.

10.10. Wonen en verblijfsregeling

Bij de toewijzing van een sociale woning of een woning van een sociaal verhuurkantoor moet voldoende rekening gehouden worden met kinderen die mogelijk niet zijn ingeschreven bij de aanvrager, maar er wel geregeld verblijven.

Steden en gemeenten moeten worden gestimuleerd om het verblijfsregister toe te passen, dat gedeeld verblijf erkent. Lokale besturen moeten ertoe worden aangezet om aan kinderen die in dat verblijfsregister zijn ingeschreven, dezelfde voordelen toe te kennen als aan kinderen die in het bevolkingsregister zijn ingeschreven, bijvoorbeeld door hun onder dezelfde voorwaarden toegang te verlenen tot de speelpleinwerking, het zwembad enzovoort.

10.11. Overleg met de federale overheid: kindvriendelijke gerechtelijke procedure

De gerechtelijke procedure naar aanleiding van de scheiding moet zo kindvriendelijk mogelijk zijn. Dat impliceert dat kinderen voldoende geïnformeerd moeten worden over hun rechten en dat de drempels om rechten uit te oefenen zo klein mogelijk zijn. Er moet worden nagegaan in welke mate kinderen door familierechters gehoord worden en in welke mate er met hun wensen rekening gehouden wordt. Ook de omgeving waarin kinderen in het kader van een juridische procedure ontvangen worden, moet voldoende kindvriendelijk zijn.

Niet alle actoren bij Justitie zijn voldoende geïnformeerd over de verschillende noden en behoeften van kinderen, afhankelijk van hun ontwikkelingsleeftijd. Toch is dat belangrijk opdat daar in uitspraken over de verblijfsregeling beter rekening mee kan worden gehouden en opdat uitspraken flexibel aangepast kunnen worden.

Het is nodig dat ook de affectieve band die kinderen met hun grootouders hebben, erkend en gerespecteerd wordt. Het contact met de grootouders moet zo veel mogelijk gewaarborgd blijven, voor zover dat in het belang van het kind is. De indieners van deze conceptnota zijn ook van mening dat het mogelijk zou moeten zijn voor minderjarigen om zelf een verzoek in te dienen met betrekking tot contact met familieleden met wie ze een affectieve band hebben.

De mogelijkheden tot zelfstandige rechtsingang voor minderjarigen moet onderzocht worden.

Voor kinderen zou het een grote hulp zijn als ze een beroep konden doen op een jeugdadvocaat die hen begeleidt en hen kan vertegenwoordigen in een procedure, maar ook in de bemiddeling met hun ouders. Het Kinderrechtencommissariaat pleitte er recent nog voor dat kinderen bij de scheiding van hun ouders een beroep zouden kunnen doen op een vertrouwenspersoon.

11. Tot slot

De indieners van deze conceptnota voor nieuwe regelgeving wensen dat dit belangrijke maatschappelijke thema het voorwerp wordt van een parlementaire bespreking en dat er onder meer via hoorzittingen wordt besproken hoe de voorstellen tot aanpassing van de regelgeving die in deze conceptnota zijn opgenomen, kunnen bijdragen aan de ondersteuning van kinderen van gescheiden ouders.

Katrien SCHRYVERS
Maaïke DE RUDDER
Vera JANS
Loes VANDROMME
Hilâl YALCIN
Sofie MERTENS